

Voedselbeleid in Europa en België in de 20ste eeuw

De zoektocht naar zekerheid

Piet Vanthemsche
KVCV sectie voeding
15 maart 2018

The early days

- Benelux, EGKS, EEG, EU
- Verdrag van Rome
  - Beleid gericht op voedselzekerheid, voldoende betaalbaar kwaliteitsvol voedsel voor iedereen
  - Voedselbeleid was in de eerste plaats landbouwbeleid (GLB)
- Absolute prioriteit voor productiviteit met alle mogelijke hulpmiddelen (genetica, meststoffen, pesticiden, herbiciden, antibiotica, groeibevorderaars, ...), groene revolutie (Norman Borlaug)
- Minder aandacht voor effecten op vlak van leefmilieu en gezondheid

Landbouwbeleid (GLB) is geëvolueerd

- Competitieve, duurzame, multifunctionele landbouw
  - Competitief: levensstandaard landbouwer, stabiliseren markten, voedselzekerheid, redelijke prijzen aan de consument
  - Multifunctioneel:
    - Voedselveiligheid en kwaliteit
    - Respect voor milieu en dierenwelzijn
    - Zorg voor landschap, natuur en platteland
  - Duurzaamheid

Opleiding diergeneeskunde, 1973-1980

- Opleiding tot individuele clinicus
- Veterinaire volksgezondheid beperkt tot vleeskeuring en zoönozes (rabies, tbc, brucellose)
- Volledig in teken van productiviteit: gebruik van groeibevorderaars (hormonen, antibiotica, ...), genetica
- Dierenwelzijn geen onderdeel van het curriculum

Loopbaan met verschillende invalshoeken

- Dierenartsenpraktijk
- Ambtenaar bij Min. Van Landbouw
- Kabinetschef van Minister van Landbouw
- Adviseur voor de voedingsindustrie
- Gedelegeerd bestuurder FAVV en (korter) FAGG
- Voorzitter boerenbond
- Bestuurder EFSA

Structuur toezicht voedselketen tot 2001

- Ministerie van Landbouw
  - DG5, dierlijke productie
    - Dienst veeteelt (genetica)
    - Diergeneeskundige dienst
  - DG4, plantaardige productie
    - Inspectie grondstoffen (diervoeders)
    - Plantenveredeling en plantenziektenbestrijding
- Ministerie van Volksgezondheid
  - Instituut voor de veterinaire keuring (IVK)
  - Eetwareninspectie
  - (farmaceutische inspectie)

Eerste ervaring: dierziektenbestrijding

- Epidemies: varkenspest, vogelpest, MKZ
- Enzoötische ziekten: TBC, Brucellose, hondsdolheid
- Heel wat zoönosen (rechtstreekse overdracht van dier op mens)
- Succesvol met vallen en opstaan
  - Ontwikkelen van identificatie en registratiesystemen voor dieren
  - Lag mee aan de basis voor principes van traceerbaarheid
  - Ervaring met crisismanagement (basis voor mijn loopbaan)

Coördinatie kwaliteitsbeleid binnen Min. Landbouw

- Belangrijke stap: breder kijken dan eigen vakgebied
- Uitbouw contacten met andere overheidsdiensten die later FAVV zouden vormen
- Uitbouw contacten consumentenorganisaties en dierenwelzijnsactivisten
- Situatie op vlak van voedselveiligheid ronduit slecht:
  - Op > 20 % van de groenten resten van pesticiden
  - In bijna 10% van vlees resten van antibiotica
  - Misbruik hormonen bij runderen, kalmeermiddelen bij varkens
- Geen samenwerking tussen diensten (tegenwerking, machtsstrijd)

Gebeurtenissen beslissend voor beleid

- What is most likely to blow governments off course? Events, my dear boy, events (Harold Macmillan, Brits premier eind jaren 50)
- Drie gebeurtenissen, fenomenen, crisissen hebben de politieke besluitvorming m.b.t. voedingsbeleid sterk beïnvloed:
  - De hormonencrisis
  - De BSE crisis
  - De dioxinecrisis

De hormonencrisis (1)

- Jaren 80 totaal verbod op gebruik van synthetische of natuurlijke hormonen in de vetmesterij in EU
- Resultaat van moeilijke politieke discussie, wetenschap verdeeld over de zin van het verbod, sector niet overtuigd
- Inspectiediensten verdeeld, geen begeleidende maatregelen, geen sluitende controles
- Resultaat: ontwikkeling van wijdverbreid parallel circuit met illegale producten, ontstaan van crimineel netwerk

De hormonencrisis (2)

- Jaren 90, harder overheidsoptreden binnen verdeeld landschap van controlediensten, geïsoleerde hormonenjagers nemen het op tegen de “hormonenmafia”
- Grote spanningen tussen departementen, economie versus volksgezondheid
- Escalatie: controleurs worden afgedreigd op gewelddadige manier
- 20 februari 1995: moord op Karel Van Noppen, inspecteur keurder van IVK
- Politieke reactie: verstrenging hormonewet, oprichting multidisciplinaire hormonencel (interdisciplinaire samenwerking van alle betrokken diensten met parket en justitie) onder leiding van hormonemagistraat

BSE (1)

- Eind jaren 80 duikt in UK nieuwe ziekte op bij runderen: BSE, in de volksmond dolle koeien ziekte, neemt in de jaren 90 epidemische vormen aan in UK
- Heel veel onbekenden: infectieus agens, pathogenese, quid zoönotisch karakter
- 1996: publicatie van onderzoek rond nieuwe variant van Creutzfeldt-Jacob disease bij mensen zeer waarschijnlijk veroorzaakt door consumptie van vlees van koeien besmet met BSE
- Paniek in de EU, zeer uiteenlopende wetenschappelijke risico analyses (Frankrijk, UK)

BSE (2)

- Risk assessment schiet te kort door heel veel onbekenden, er worden tot 200.000 gevallen van nCJD voorspeld (het worden er 213)
- Politieke reactie: voor het eerst wordt op EU niveau het voorzorgsbeginsel toegepast in het domein van voedselveiligheid (UK ban, geen diermeel in veevoer, risicoweefsels uit de voedselketen, systematisch testen)
- Politieke reactie: ontstaan van de ketenbenadering, een incident op één plaats kan grote gevolgen hebben op andere plaats in voedselketen
- Politieke reactie: nood aan wetenschappelijk risk assessment op EU niveau (embryo van general food law)

De dioxinecrisis

- A perfect storm
- Voorjaar 1999, ernstig incident in de voedselketen escaleert in een majeure politieke crisis
- Als kabinetschef van landbouw stond ik in het oog van de storm, verloop van de crisis is voldoende gekend
- Politiek reactie: het toezicht op de voedsel productie keten in België moet radicaal worden omgegooid, de versnippering van de diensten moet ongedaan worden gemaakt
- Politieke reactie: regionalisering van landbouw, oprichting van FAVV
- Ik neem ontslag uit de ambtenarij

The aftermath

- Ik ga aan de slag als consultant voor de voedingsindustrie
- In de bestuurskamers van het bedrijfsleven rijpt het besef dat voedselveiligheid een topprioriteit op zakelijk vlak is
- Ik lees een boek
- Uitbouw van goede kwaliteitssystemen in de landbouw en voedingssector
- Politiek antwoord in België en op niveau van de EU

Oprichting van het FAVV

- De politiek bakkeleit over de oprichting van het FAVV (was een van de redenen van mijn ontslag)
- Resultaat: regionalisering van landbouw, oprichting van het FAVV, hergroepering van alle diensten die toezicht uitoefenen op de veiligheid van de voedselketen
- Tumultueuze aanloop, afrekening tussen ambtenaren
- Uiteindelijk succesvolle start en voorloper in EU
- Ontwikkeling van concept autocontrole

De general food law

- Het politieke antwoord van Europa: the general food law, het voedingsbeleid herijkt in verordening 178/2002

A series of food incidents in late 1990s draw attention to the need to establish general principles and requirements concerning food and feed law **at Union level**. Accordingly, the European Commission developed an **integrated approach to food safety 'from farm to table'**, primarily set out in its [White Paper on Food Safety](#).

It covers all sectors of the food chain, including feed production, primary production, food processing, storage, transport and retail sale.

In 2002, the European Parliament and the Council adopted [Regulation \(EC\) No 178/2002](#) laying down the general principles and requirements of food law (**General Food Law Regulation**).

Doelstellingen

- Creëren van een Europese Voedselautoriteit
- Gecoördineerde wetgeving m.b.t. voedselveiligheid
- Beter en coherente organisatie van controles op de voedingsketen
- Informatie aan de consumenten
- Internationale dimensie

Gecoördineerde wetgeving m.b.t. voedselveiligheid: principes

- Toepassingsveld: volledige keten
- Responabiliseren van operatoren
- Traceerbaarheid van voeder, voedsel en ingrediënten
- Risicoanalyse (risicoevaluatie, risicobeheer, risicocommunicatie): EFSA, commissie, lidstaten
- Toepassing van het voorzorgbeginsel wanneer nodig

Toekomstige uitdagingen

- Waar wetenschap, ideologie en politiek mekaar raken: GGO, crispr cas, nano technology, glyfosaat, ...
- Jef Tavernier bij zijn eerste bezoek aan het FAVV: “Ik wil geen problemen, enkel oplossingen”. Antwoord Jean-Marie Dochy: “Le problème, Monsieur le Ministre est que nos solutions vont devenir vos problèmes.”
- Van de zoektocht naar zekerheid, de graal, naar een omgeving waar we omgaan met [onzekerheid](#) (onderwerp voor EFSA Scientific Committee)
- Wat is het antwoord van de wetenschap, de civil society, de politiek?

Bedankt voor uw aandacht